

Euroopa Liidu Kohtu otsuste mõju Eesti kohtute keelekasutusele¹

Liina Kanger

Riigikohtu õigusteabe osakonna kohtupraktika analüütik

Asume Euroopa õigusruumis, kus kõrvuti Eesti õigusega kehtib ka Euroopa Liidu õigus. Õigustmõistvaks organiks ei ole üksnes Eesti kohus, vaid kuskil Euroopa südames langetab pikki ja keerulisi otsuseid Euroopa Liidu Kohus,² kelle antud tõlgendusi tuleb Eesti kohtutel Euroopa Liidu õigusaktide kohaldamisel järgida.

Julgen arvata, et jurist on keskmisest keeletundlikum inimene. Kohtunik vastutab iga oma kirjapandud sõna eest ja küllap soovib, et tema otsust peetaks mitte üksnes sisult õiglaseks, vaid ka keeleliselt ladusaks ning selgesti mõistetavaks.

Pidades silmas, et Euroopa Liidu Kohtu otsustega tuleb arvestada ja et kohtuotsuste keelekasutus võiks olla korrektne, uurisin, kuidas mõjutab Euroopa Liidu Kohtu keelekasutus Eesti kohtute, täpsemalt halduskohtute keelt.

On tänuväärne, et Euroopa Liidu Kohtu lahendid on kättesaadavad eesti keeles. Väikeriigina saame seda pidada ehk luksusekski. Võrdluseks: Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditest on üksnes valitud tõlgitud eesti keelde. Samas tahaksin käesoleva artikliga juhtida tähelepanu sellele, et Euroopa Liidu Kohtu otsuste tõlgetega ei ole sugugi alati kõik korras.

Selles artiklis toodud näited halva või kaheldava väärtusega keelekasutuse kohta on võetud juhuslikult valitud lahenditest. Tõsiasi, et vaatluse all olevad näited on leitud ilma pikema otsimiseta, annab aimu probleemi tõsidusest.

I. Euroopa Liidu Kohtu otsuste keelekasutus

1. Pikad laused

Euroopa Liidu Kohtu otsuste eestikeelsete tõlgete põhiprobleem on nende ülikeerukas lausestus. Lohisevad põimlaused on enamasti liigendatud nii, et nende skeemide ülesjoonistamiseks oleks tarvis väga suurt paberit ja eesti filoloogi haridust. Tavamõistusega on raske hoomata, kus mõte katkeb, kus taas jätkub. Kaks stiilinäidet, mis pole kahjuks erandlikud:

Sellest järeldub, et põhikohtuasjas vaatluse all olevad sellised tehingud, mis iseenesest ei ole seotud käibemaksupettusega, on maksukohustustlase poolt, kes sellena tegutseb, tehtud kaubatarned ja majandustegevus kuuenda direktiivi artikli 2 punkti 1, artikli 4 ja artikli 5 lõike 1 tähenduses, kuna nad vastavad objektiivsetele kriteeriumidele, millel nimetatud mõisted põhinevad, sõltumata samas

¹ Artikkel põhineb 12.12.2011 toimunud õiguskeelepäeva ettekandel. Allikmaterjaliks on kohtuotsused, mida uuritakse Riigikohtu õigusteabe osakonnas valmivas kohtupraktika analüüsis „Euroopa Kohtu otsuste viitamine maksuvaidlustes“. Kui analüüs valmib, avaldatakse see Riigikohtu kodulehel: <http://www.riigikohus.ee/?id=1252>.

² Euroopa Liidu Kohus, mis asub Luxembourgis, koosneb kolmest kohtuinstantsist: Euroopa Kohtust, Üldkohtust (loodud 1988. aastal) ja Avaliku Teenistuse Kohtust (loodud 2004. aastal). Need kolm kohtuinstantsi on siiani teinud kokku ligikaudu 15 000 otsust. (Vt http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/). Eesti halduskohtud viitavad kõige rohkem Euroopa Kohtu otsustele. Selles artiklis on hinnatud peamiselt Euroopa Kohtu otsuseid.

kaubatarnete ahelas osalevast asjaomasest maksukohustuslasest erineva ettevõtja kavatsusest ja/või teise selles ahelas osaleva tehinguga, mis on varasem või hilisem nimetatud maksukohustuslase poolt tehtud tehingust, seotud võimalikust pettusest, millest see maksukohustuslane ei olnud ega saanud olla teadlik. (Liidetud kohtuasjad C-354/03, C-355/03 ja C-484/03, p 51)

Sellest _____,
/et _____, on _____, tehtud _____,
/mis _____./ /kes _____./ /kuna _____,
/millel _____, /sõltumata _____, seotud _____,
/mis _____./

Seoses sellega tuleneb kohtupraktikast, et siseriiklikud õigusaktid, mis sätestavad käibemaksu enamakse tagastamise korra, mis on tunduvalt koormavam selliste maksukohustuslaste kategooriale, kelle puhul võib eeldada maksustamise vältimise riski, ilma et maksukohustuslasel oleks võimalik tõendada maksudest kõrvalehoidumise või maksustamise vältimise puudumist, mille tõttu oleks võimalik talle kohaldada vähem piiravat korda, ei ole maksudest kõrvalehoidumise ja maksustamise vältimise ärahoidmise eesmärgi suhtes proportsionaalsed ja kahjustavad ülemäära kuuenda käibemaksudirektiivi eesmärke ja põhimõtteid. (C-25/07, p 24)

Seoses _____,
/et _____, /mis _____,
/mis _____, /kelle _____,
/ilma _____, /mille _____, ei ole _____ ja kahjustavad _____.

Kui süveneda, võib neist lausetest aru saada, aga kas selline keel, millest aru saavad ainult taibukamad, on otstarbekas ning asjalik? Lausete pikkus ning keerukus ilmselt ei ole ainult tõlkeprobleem – küllap saab see alguse juba lähtetekstist. Siiski teeb murelikuks, kui eestikeelne tõlge on võõristust tekitav ja läbitungimatult raskepärane.

2. Kantseliit

Nagu kodumaistes õigusaktides ja kohtuotsustes nii vohab kantseliit ka Euroopa Liidu Kohtu lahendite tõlgetes. Kui kohtuotsuses öeldakse *maksustamise vältimise puudumine*³, siis mõeldakse, et *makse ei väldita*, kui öeldakse *tagastamise läbiviimine*⁴, siis *tagastatakse ja kohustus teostada uurimine*⁵ on *uurimiskohustus*. Ilus selline väljendusviis muidugi ei ole, kuigi oleme niisuguse keelega üsna harjunud.

Näiteks Esimese Astme Kohtu otsusest on pärit fraas *avalikkusele juurdepääsu tagamine finantshuvide haldamisel toime pandud eeskirjade eiramistega seonduvatele dokumentidele*.⁶ Esmalugemisel tekib kergesti seos *toime pandud eeskirjad*. Kuidas saab *eeskirju toime panna*? Eksitus tekib põhjusel, et lauseosa on infoga tugevasti üle koormatud: koos on *dokumentidele juurdepääsu tagamine, finantshuvide haldamine ja eeskirjade eiramine*. Kantseliit muudab teksti ülemäära keeruliseks ja võimaluse korral tuleks püüda lugejasõbralikumalt väljenduda.

³ C-25/07, p-d 24 ja 27.

⁴ C-25/07, p 28.

⁵ Liidetud kohtuasjad C-439/04 ja C-440/04, p 42.

⁶ Liidetud kohtuasjad T-391/03 ja T-70/04, p 112.

3. Võõrastav sõnakasutus, uued sõnad ja ootamatud lausekonstruktsioonid

Küllalt sageli tuleb Euroopa Liidu Kohtu otsuste eestikeelsetes tõlgetes ette sõnakasutust, mis on küll mõistetav, kuid ei ole "Eesti õigekeelsussõnaraamatu ÕS 2006" või "Eesti keele seletava sõnaraamatu" järgi võimalik või kõlab ütlemata kahtlaselt. Kui näiteks otsuses seisab *dokumentide avalikustamine võis asjaomaseid isikuid teavitada*,⁷ tekib küsimus, kas verbi *teavitama* saab kasutada juhul, kui teavitajat ennast polegi? Tavaliselt teavitab keegi kedagi millestki. Selles lauses seisab teavitaja kohal aga menetlustoiming – *dokumentide avalikustamine*. Võib-olla tulnuks siis juba öelda, et *dokumentide avalikustamise tõttu võisid isikud saada teada, et...*? Nii on lihtsam ja keeleomasem.

Nõue ühenduse õigusnormid peavad olema kindlad⁸ on samuti kaheldava väärtusega, vaatamata sellele, et tunneme õiguskindluse põhimõtet. Siiski oleme rohkem harjunud rääkima *püsivatest* või *muutumatu* õigusnormidest, mis kehtivad pikka aega. *Kindel õigusnorm* viitaks justnagu mittejuhuslikkusele, mida ühele normile omistada näib kummaline. Seepärast võiks soovitada jääda *muutumatu* või *püsiva õigusnormi* juurde.

Euroopa Kohus hoiatab hasartmängude korral järgmiselt: *Arvestades saadava tulu ja mängijatele pakutavate potentsiaalsete võitude suurust, hõlmavad need mängud väärtegade ja pettuste toimepanemise kõrgendatud ohtu*.⁹ Lause on arusaadav, kuigi mitte kõige ladusam. Väljendist *mängud hõlmavad ohte* tuleb aru saada nii, et hasartmängud võivad kaasa tuua pettusi ja väärtegusid, sest mängimisega on võimalik saada suurt tulu. Mõte on peidetud vildaka sõnakasutuse taha.

Paljud lõigud kohtuotsustes algavad sõnadega *tuleb meenutada, et*. Üks neist meenutustest ütleb, et *tuleb meenutada, et maksudest kõrvalehoidumise ja vältimise ning muude kuritarvituste vastane võitlus on kuuenda direktiivi tunnustatud ja julgustatud eesmärk*. Seda rõhutatakse mitmes lahendis.¹⁰ Sellises seoses tekitab sõna *julgustatud* ebalust. Kas *julgustatud eesmärk* võiks olla selline eesmärk, mille täitumise poole tuleb pürgida? Või selline, mille täitmist Euroopa Liit on võtnud nõuks toetada? Selget vastust ei teagi.

Üks halva sõnakasutuse näide on eelmistest otsesemalt puudutanud Eesti kohtuid. Nimelt esitas Tallinna Halduskohus 2008. aasta märtsis eelotsuse taotluse Euroopa Kohtule, kes andis vastuse oma 2009. a oktoobri otsuses C-560/07. Selles seisis muu hulgas lause: *Mainitud põhimõttel võib siiski olla residuaalne kohaldamisala juhul, kui enne nende määruste eesti keeles avaldamist tugineksid Eesti ametivõimud eraõiguslike isikute vastu määruste sellistele sätetele, mida ei ole ÜLTS-iga¹¹ üle võetud*.¹² Mis on *põhimõtte residuaalne kohaldamisala*? *Residuaalset* ÕS-is ei ole. Ingliskeelses tekstis on sõna *residual*, mis peaks tähendama *ülejäänud, jääk* või *jäänuk*. Kuidas fraasi eesti keelde tõlkida, ma kahjuks ei tea. Järeldub, et eelotsuse taotluse lahendanud Euroopa Kohtu otsusest arusaamine ei pruugi olla sugugi lihtne. Adressaadiks olev liikmesriigi kohus on kohtuvaidluses otsust tehes nimetatud tõlgendusega seotud. Euroopa Kohtu tehtud otsus on ühtlasi siduv ka teiste liikmesriikide kohtutele, kes

⁷ Liidetud kohtuasjad T-391/03 ja T-70/04, p 122.

⁸ T-306/01, p 83.

⁹ C-42/07, p 63.

¹⁰ Esmakordselt: vt 29. aprilli 2004. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-487/01 ja C-7/02: Gemeente Leusden ja Holin Groep, EKL 2004, lk I-5337, p 76; edasised viited C-255/02, p 71; C-162/07, p 29; C-25/07, p 22; C-73/06, p 62, C-439/04, p 74.

¹¹ Üleliigse laovarude tasu seadus.

¹² C-560/07, p 32. Rakvere Lihakombinaat AS *versus* Põllumajandusministerium ja Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus.

lahendavad samasugust probleemi. Olukorras, kus Eesti riik peab otsust täitma, ei tohiks eestikeelses tekstis niisuguseid arusaamatusi lubada.

4. Lohakusvead

Tuleb ette üleliigseid ja puuduvaid komasid, sõnakordusi ning muid kergemaid hooletusvigu, mis ilmselt oleksid kõrvaldatavad toimetaja abiga. Üleliigne koma ja tarbetu sõnakordus on näiteks otsuse T-391/03 ja T-70/04 punktis 98, kus seisab: *Lisaks on, siseriiklike menetluseeskirjade järgimine tagatud piisavalt tagatud juhul, kui institutsioon teeb kindlaks, et dokumentide avalikustamine ei riku siseriiklikku õigust.* Lohakusvigade pärast ei pea vist üleliia südant valutama, sest heatahtlik lugeja saab aru, et tegijal juhtub. Samas annavad sellised vead märku tõlkijate töömahtudest ja töötempo, mis ei ole ilmselt siiski kuigi suur õigustus.

II. Eesti halduskohtute keelekasutus

Kui kõike eelnevat saab mööndustega pidada võõraks mureks ehk Euroopa Liidu Kohtu tõlketeenistuse probleemiks, siis milline on ülalkirjeldatud laokilolu mõju Eesti kohtuotsustele, mille eest vastutab Eesti riik? Kas peame leppima vigade ülekandumisega Eesti kohtuotsustesse, s.o lausete piknemise, mõtte ähmastumise ja raskestimõistetavusega, nõnda et menetlusosalisel on võimatu otsusest aru saada?

Urisin Tallinna ja Tartu haldus- ja ringkonnakohtute otsuseid. Neist selgub, et kohtud lühendavad Euroopa Liidu Kohtu lahendi sõnastust. Näiteks Tartu Ringkonnakohus märgib oma otsuses: *Ka Euroopa Kohus on leidnud 6. juuli 2006. a otsuses asjades nr C-439/04 ja C-440/04, et kui objektiivsete tõendite alusel on tõendatud, et kaupu tarniti maksukohustustlasele, kes teadis või pidi teadma, et ostes osales ta tehingus, mis oli seotud käibemaksupettusega, peab siseriiklik kohus keelduma mahaarvamise lubamisest* (p 61).¹³ See lause on arusaadav ja mõõduka pikkusega. Esineb veelgi suuremaid üldistusi. Nii esitas Tartu Halduskohus 29. oktoobri 2010. a otsuses haldusasjas 3-10-1373 Euroopa Kohtu seisukoha süstematiseeritult, numereerides need kriteeriumid, mis on viimase meelest olulised.¹⁴ Tallinna Ringkonnakohus on samade kriteeriumide suhtes olnud samuti kokkuvõtlik, hinnates 29. juuni 2011. a otsuses haldusasjas 3-09-3115 punktis 9, et *kooskõlas Euroopa Kohtu¹⁵ ja Riigikohtu¹⁶ praktikas toodud kriteeriumidega saab ettevõtte ülemineku vastaval juhul pidada tuvastatuks.* Sellised üldistused, kokkuvõtted ja refereeringud tsitaadi asemel aitavad lugejal tekstis orienteeruda. Samas mõjub viide korrektelt. Eesti kohus ei külva hirmu, et autoriteetsest tsitaadist ei ole võimalik tavainimesel kuidagi aru saada, vaid kokkuvõte on asjalik ja selge.

Tuleb ette ka tsiteerimist. Sel juhul peab arvestama võimalusega, et vead korduvad. Euroopa Liidu Kohtu otsuste resolutsioonile viitamisel on muresid kõige vähem. Resolutsioon on tavaliselt hoolikalt sõnastatud ja lühem. Seda tsiteerides ülekoormatud lausekonstruktsioonid kaasa ei tule. Küll aga juhtub viimast sageli, kui osundatakse lahendi teksti.

Tallinna Ringkonnakohus sedastas oma 15. aprilli 2010. a otsuses haldusasjas 3-08-1021 punktis 22: *Samas otsuses on Euroopa Kohus rõhutanud, et siseriiklik meede, mis kohustab*

¹³ TrtRKO, 28. mai 2009, haldusasi 3-08-486, p 12.

¹⁴ Sama nimekirja on kasutatud ka õiguskirjanduses.

¹⁵ C-24/85; C-458/05, liidetud kohtuasjad C-127/96, C-229/96, C-74/97 ja C-232/04, C-233/04.

¹⁶ 01.06.2011 otsus nr 3-3-1-20-11, p 11.

*maksu määramise seisukohalt järgima peamiselt formaalseid kohustusi, jättes kõrvale sisulised nõuded ning jättes uurimata, kas viimased on täidetud, läheb kaugemale sellest, mis on vajalik maksu nõuetekohase kogumise tagamiseks. Sõnastus pärineb täht-tähelt Euroopa Kohtu otsuse eestikeelsest tõlkest, kuid erinevus on selles, et ringkonnakohus on kasutanud üksnes väikest osa Euroopa Kohtu otsuse liigagi pikast lausest. Tsiteeritud osa keelekasutusele võib ette heita kohmakust. Lauselühenditega jättes kõrvale ja jättes uurimata algavad osalused mõjuvad harjumatult ega anna aimu, kes peaks kõrvale jätma või uurima. Siseriikliku asemel soovitatakse kasutada riigisisest. Segase sõnastuse tõttu kaob ära lause mõte, et riigisisene meede, mis eeldab formaalsete, aga mitte sisuliste kohustuste täitmist, on ebaproportsionaalne. Seega kandub segadus Euroopa Kohtu otsuse tõlkest üle Eesti kohtuotsusesse. Samamoodi on üle võetud ka eespool käsitlemist leidnud fraasid *julgustatud eesmärk*¹⁷ ja *ohte hõlmama*,¹⁸ sest Eesti kohtud lähtusid täpselt Euroopa Kohtu väljenditest.*

Ei saa eeldada, et Eesti kohtunik peaks olema Euroopa Liidu Kohtu lahendi toimetaja, veel vähem keeleteoimetaja. Ometi on iga kohtunik oma lahendi toimetaja ja enamikel juhtudel ka keeleteoimetaja. Kui on võimalik valida, mil viisil Euroopa Liidu Kohtu seisukohast kinni pidada, tuleks valida viis, mis ei kahjusta Eesti kohtuotsuse autoriteeti, selgust ega sisukust. Tsitaatide asendamine mõtte suupärasema lühendamisega on üks headest valikutest.

Kokkuvõte

Euroopa Liidu Kohtu otsused on riigisiseses õigusemõistmises oluline ja üha laialdasemat kasutust leidev aine. Artikli ja selle aluseks oleva ettekande tegemise käigus ei leidnud kinnitust kõige suuremad kartused, et Eesti kohtuotsuseid risustavad üüratud lauselohed, mille mõte on raskesti järgitav või täiesti arusaamatu. Siiski tuleb ette kentsakusi ja kohmakusi, võõristust tekitavat sõnakasutust ja raskepärast lausestust, mis pärineb Euroopa Liidu Kohtu lahendi eestikeelsest tõlkest.

Kokkuvõttes leian, et Euroopa Liidu Kohtu lahendite tõlke kvaliteedi eest tuleb seista ja püüda seda parandada. See on vajalik mh Eesti kohtuotsuste õigusselguse tagamiseks. Selleks, et ära hoida võõristava keelekasutuse kandumine meie lahenditesse, tuleb ühelt poolt Eesti kohtunikul säilitada külma närvi ja leida julgust lähtuda Euroopa Liidu Kohtu otsuse mõttest, mitte kirjatähest. Teiselt poolt töötavad Euroopa Liidu Kohtu tõlketeenistuses meie oma inimesed – jurist-lingvistid. Kahtlemata saame ka Eestis olevatele inimestele, kelle seas on tõlketeenistusse pürgijaid, teadvustada meie endi vastutust puhta emakeele eest.

¹⁷ TlnRKO, 15. aprill 2010, haldusasi 3-08-1021.

¹⁸ TlnHKO, 6. juuli 2011, haldusasi 3-10-1017, p 18-19.